Οἱ ἐξουσίες τοῦ Προέδρου

ΚΑΙ ΠΩΣ ΘΑ ΑΣΚΗΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΣΤΙΓΜΗ

Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ τοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ στὴν προεδρία τῆς Δημοκρατίας ἦταν ἐπίκαιρο νὰ φέρει στὸ ἐπίκεντρο τὸν πολιτικὸν ἀναλυτὴ τὴ ζήτηση τῶν ἐξουσιῶν ποὺ ὁ νέος Πρόεδρος εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ ἀσκήσει, ἀντίθετα μὲ τὸν προκάτοχό του. Παρὰ τὴν ἔκταση ποὺ πῆρε ἡ συζητική ἀσθραγγοφαία, οὔτε ἐξάντλη σε τὸ θέμα οὔτε φώτισε ἀοκετὰ ὁρισμένες κρίσιμες ὀψεις του.

Παραπτηρῶντας μάλιστα, ἀπὸ διάφορες πλευρές, καὶ μία τάση νὰ ξεμωκαντεῖ ὁ.. μπαμπούλας τῶν προεδρικῶν ἐξουσιῶν καὶ νὰ παρουσιαστοῦν οἱ ἐξουσίες αὐτές σημαντικὲς περιορισμένες, ἀν ὄχι ἐντελῶς ἀνιδύνες, μὲ δύο κυρίως τρόπους: εἴτε μὲ στενὴ ἑρμηνεία τῶν σχετικῶν συνταγματικῶν διατάξεων, εἴτε καὶ μὲ ἀναφορὰ στὴ συνταγματικὴ πρακτικὴ ὁμοιόμορφα νὰ ὑποτίθεται ὅτι δημιούργησε ἡ ἀντιπαίσθηση προεδρία Κ. Τσάτσου. Ἡ τάση αὐτὴ ἀοίκεται κατανοητὴ κι ὡς ἕνα βαθυὸ ὠφέλιμη, ἀφοῦ προέχει σήμερα ἡ ἐξαίρεση ἀμαλῆς ἐξέλιξης μέσα στὸ δεδομένο συνταγματικὸ πλαί σιο — κι ὄχι ἡ ἀποτροπὴ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ, ὅπως πρὶν πόντα γράφτηκε. Τότε χρειαζόταν τὴν προσπαθεῖα καταγγελθοῦν οἱ προεδρικὲς ὑπερεξουσίες καὶ νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἐπίφοβες προοπτικὲς ποὺ διαγράφουν (δλ. π.χ. τὰ ἄρθρα μου «Ο Πρόεδρος τῆς Νέας Δημοκρατίας», ΒΗΜΑ 21.5.75, καὶ «Η ζωὴ μας μὲ τὸν Πρόεδρο», ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ 20.5.75). Αἰφνιδιασμὸς ὅμως σήμερα τὸν ἐμοῦσο τὸν ἀνῶν τῶν ὑπερεξουσιῶν, κινδυνεύει ἡ τάση αὐτὴ νὰ καλλιεργηθεῖ παραπλανητικὰ καθησυχαστικὲς ἐντυπώσεις καὶ ποσβακίες ὀδηγώντας κάποτε σὲ ὀδυνηρὴ ἀφύπνιση.

Τὸ παρόν,οὐμου Κ. Τσάτσου θέλησε νὰ ἐπικαλεστεῖ καὶ νὰ κατοχυρώσει μὲ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Π.Σ.Ο.κ. στὴ γνωστὴ ἐπιστολή του (ἑβδομάς... τὸ πραγματικὸ νόημα τοῦ ἀξιώματος»). Ἡ ἑρμηνεία ἄμως καὶ κατὰ συνέπεια ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀξιώματος ἀοῦ ἔχει τὸ προηγούμενο αὐτὸ κάθε ἄλλο νὰ αὐτονόητες καὶ γενικὰ ἀποδεκτὲς μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν. Ὁ Ἴδιος ἀλλωστε ὁ κ. Κ. Τσάτσου ἔστειλοε νὰ ὑποπνοιῶσει κάθε πρόφασιν τῆς προεδρικῆς ἐξουσίας ἐπίκληση τῆς θητείας τοῦ, στὸ ἄτοκρος ἐνεντιούξεις τοῦ (βλ. ἐδος ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 13.5.80). Προκόμησε μάλιστα πολὺ πιὸ πέρα, ἐξηγώντας ὅτι δὲν ἀσκησε τὶς προεδρικὲς ἐξουσίες γιατί συνέβη νὰ συμφωνεῖ κατὰ ὁλοκληρία μὲ τὴν Κυβέρνηση. Στὴν ἔξοχη αὐτή, παρὰ τὴν ἀφοπλιστικὴ ἀπλότητά της, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δεῖ τὸ σπέρμα μιᾶς ἐκρηκτικὰ ἐπικίνδυνης ἐρμηνείας, τοῦ ὑπεραοντῖζει καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Συνάγματος: ὅτι δηλαδὴ θὰ ἀσκοῦσε ἀσυμφωνία Ποὸ ἔδρου καὶ Κυβέρνησης γιὰ νὰ ἀσκήσει ὁ πρόεδρος τὶς ἐξουσίες τοῦ ἐναντίον τῆς δεύτερης.

Ποέπει ἐξέλλου νὰ ὑπογραμμισοτεῖ ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ σημερινὴ Ἀντιπολίτευση φοόντισε νὰ ἐξοοκεῖ τὴν ἀξία ποὺ τυχὸν θὰ εἶχε τὸ προηγούμενο Κ. Τσάτσου ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτή. ἀφοῦ ἐπιπλοιμμένα καὶ κραυγαλέα τὸν κάλεσε νὰ ἀσκήσει δοισμένες ἐξουσίες ἐναντίον τῆς Κυβέρνησης, ὁ προφαΐζοντας π.χ. τὴ διεξαγωγὴ δημοψηφίσατος ἢ διαλύοντα τὴ Βουλή. Ἀποτελοῦν καὶ τὰ περιστατικὰ αὐτὰ ἕνα προηγούμενο, χωρὶς μάλιστα περιθώριο ἀντίθετης ἑρμηνείας ἢ ἀμφισβήτησης. "Ὀχι μόνο νομιμοποίησαν παανγυρικὰ τὶς προεδρικὲς ἐξουσίες, ἀλλὰ ἔδειχαν καὶ τὴν εὐκαιρία στὸν Κ. Τσάτσο νὰ ἐπιβεβαιώσει μὲ τὴν ἀρνησή του, ὅτι ἡ διακριτικὴ εὐγένεια ἀνθεῖ ἀποκλειστικὰ στὸν Πρόεδρο.

Ἂν δὲν δικαιολογεῖται ἐφησυχα σμὸς μὲ βάση τὸ συζητήσιμο προηγούμενο τῆς θητείας Κ. Τσάτσου ἀπὸ ἀποψῆπτα προσπάθεια νὰ ἐσιορθοθοῦν καὶ νὰ ἀποδυναμοθοῦν ἀσφάστατες συνταγματικὲς διατάξεις μέσα ἀπὸ ἐπίπονες νομικὲς κατασκευές. Πέρα ἀπὸ τὴ συχνὰ ἀμφίβολη νομικὴ τους θεμέλιωση, τέτοιες κατασκευὲς δημιουργοῦν καὶ τὴν ἐπικίνδυνα ἀπατηλὴ ἐντύπωση ὅτι τὸ ζήτημα ἐστὶ νομικὸς, ἀν ὄχι ἀποκλειστικὰ νομικό.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως νομικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν προεδρικῶν ἐξουσιῶν, οὔτε, ἀντίστοιχα, νομικὲς ἐνστάσεις γιὰ τὴν ἐξουδετέρωσή τους. Πέρα ἀπὸ τὴν τυπικὴ νομιμοποίηση, γιὰ τὴν ὁποία προνοοῦν οἱ συνταγματικὲς διατάξεις, χρειάζεται καὶ οὐσιαστικὴ νομιμοποίηση ποὺ εἶναι ζήτημα πραγματικὸ καὶ ἠθικό. Σ' αὐτὸ ἄλλωστε ἀναφέρονται πολλοὶ συλλογισμοὶ ποὺ ἐμφανίζονται μὲ νομικὸ ἔνδυμα. Μένο ἡ διεκρίνιση τῶν προϋποθέσεων ποὺ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ νομιμοποίηση μπορεῖ νὰ δόσει τὸ μέτρο τῶν πιθανῶν προεδρικῶν ἐπεμβάσεων στὴν πολιτικὴ μας ζωή.

Γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ νομιμοποίηση μιᾶς ἐνδεχόμενης ἄσκησης τῶν προεδρικῶν ἐξουσιῶν, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι ἀπαιτοῦνται καὶ ἀρκοῦν τρεῖς γενικὲς προϋποθέσεις, σὲ ἀλληλεξάρτηση καὶ ἀλληλεπίδραση: α) τὸ προσωπικὸ πολιτικὸ κύρος τοῦ Προέδρου, β) ἡ ἀμόρτωση ἀποδοχῆ τοῦ συγκεκριμένου προεδρικοῦ δικαιώματος καὶ γ) ἡ ἀπολαγὴ τῆς κατάλληλης στιγμῆς καὶ ἀφορμῆς.

Σχετικὰ μὲ τὴν πρώτη προϋπόθεση, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ νέος Πρόεδρος διαθέτει σήμερα τὸ ἀπαιτούμενο κύρος — μὲ τὸ παρατράνω μάλιστα. Στὴν ἐξαιρετικὴ περίπτωσὴ τοῦ Κ. Καραμανλῆ, ὁ τρόπος ἡ ἀπόμα καὶ οἱ συγκεκριμένες συνθῆκες τῆς ἐκλογῆς δὲν στεροῦν τὸν Πρόεδρο ἀπὸ τὸ κύρος ποὺ θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐνδεχόμενη ἄσκηση τῶν ἐξουσιῶν του. Γιὰ ὁποιονδήποτε διάδοχο ὁμως (ὅπως ἄλλωστε καὶ γιὰ τὸν προκάτοχο) εἶναι ἀμφίβολο ἂν ἡ προϋπόθεση αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιαρξεῖ σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ χωρὶς ἄμεση διλογὴ ἀπὸ τὸ Λαό.

Πρέπει ἐξέλλου νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ προσωπικὸ κύρος τοῦ Προέδρου, ὅπως κάθε πολιτικοῦ, δὲν εἶναι ἀπόθεμα ἀρκετὰ στερεοποιημένο κι ἀφθαρτο, οὔτε δεξαμενὴ ἀνεξάντλητη, ἀλλὰ δύναμη ρευστὴ κι ἀστάθμητη. Συχνὰ φθείρεται ἀπροσδόκητα καὶ κάποτε ἐξανεμίζεται μονομιᾶς. Κινδυνεύει ἀπὸ τὴν κατάχρηση, ἀλλὰ, πέρα ἀπὸ κάποιο ὅριο, καὶ ἀπὸ τὴν ἀχρησία. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ πολιτικὸς χρειάζεται νὰ ἐπιστρατεύσει τὸ κύρος του, δάξει οὐσιαστικὰ ἕνα ρηοκιὸν δυνο στοίχημα ποὺ μπορεῖ νὰ κατηλθεῖ στὸν ἀνεπανόμβωτο τουματισμό του. Ἡ διαφοῦλαξη καὶ συστηματικὴ ἐπιβεβαίωση τοῦ μοναδικοῦ του κύρους θὰ ἀποτελέσει λοιπὸν γιὰ τὸ νέο Πρόεδρο, ὄχι μόνο ἀντικείμενο ἀδιάκοπης φροντίδας, ἀλλὰ καὶ λόγο ἐξαιρετικῆς προσοχῆς ἢ καὶ διστακτικότητας στὴν ἀναλήψη πρωτοβουλιῶν. Ἀντίστροφα μπορεῖ νὰ, προβλέψει κανεὶς ὅτι κάθε προεδρικὴ ἐπεμβαση θὰ στηρίζεται σὲ ὁρισμὲς ἐκτιμήσεις καὶ σὲ ὅσο γίνεται ἀσφαλέστερους ὑπολογισμοὺς. Θὰ εἶναι γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἀκόμα πιὸ ἐπίφοβη γιὰ ὁποιον ἔχει στόχα.

Σχετικὰ μὲ τὴ δεύτερη προϋπόθεση, ὅλοι συμφωνοῦν ὅτι οἱ καθαυτὸ προεδρικὲς ἐξουσίες (δηλ. αὐτὲς ποὺ δὲν χρειάζονται προυπογραφὴ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση) ἔχουν χαρακτῆρα ἔκτακτο, ποὺ ἀποκλεῖ τὴν καθημερινὴ ἢ καὶ συχνὴ χρῆση τους. Τὸ ζήτημα ὅμως δὲν ὁρίσκεται ἢ πάντως δὲν ἐξαντλεῖται ἐκεῖ. Πέρα ἀπὸ τὸν περιορισμὸ αὐτό, ποὺ ἰσχύει γιὰ κάθε μορφὴς προεδρικὴ πρωτοβουλία, χρειάζεται νὰ σπεκμανδεῖ, ὅπως ἰσως δὲν ἔχει γίνει μέχρι τώρα, ὅτι οἱ προεδρικὲς ἐξουσίες διαφοροποιοῦνται ἐντονα ἀνάλογα μὲ τὸ βαθυὸ συναίνεσης κι ἀποδοχῆς ἢ ἔστω ἀνοχῆς τοῦ μποροῦν καταχρῆν νὰ ἐξασφαλίσουν. Δὲν συγκρίνεται π.χ. ἡ πάυση ἑνὸς λαοπροβλήτου πρωθυπουργοῦ μὲ τὴν ἀκόοη ἑνὸς διαγγέλματος, ὁσοδήποτε ἀμφιλέγομενου.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ παρενθετικὰ ἕνα ἐλάχιστα προσεγμένο σχετικὸ ζήτημα: ἡ ὁς σήμερα ἀθεράπευτη ἀνυπολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας. Ὅπως εἶναι γνωστό, γιὰ τὴν ἄσκηση τῶν πιὸ ριζικῶν προεδρικῶν ἐπεμβάσεων, τὸ Σύνταγμα ἀπαιτεῖ τὴν ἄπαν τυπικὴ γνώμη τοῦ Συμβουλίου. Ὅσο λοιπὸν ὁ θεσμὸς αὐτός, μετὰ τὴν πρώτη ἀποτυχημένη ἀπόπειρα καθίερώσής του, ἐξακολουθεῖ νὰ μὴ γίνεται εὐρύτερα ἀποδεκτός, δημιουργεῖ δξὶ προκαταρκτικὸ πρόλλημα γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ νομιμοποίηση ὅλων τῶν προεδρικῶν ἐπεμβάσεων ποὺ τὸν προϋποθέτουν.

Κλείνοντας τὴν παρέκβαση καὶ ἐπιστρέφοντας στὴ διαδάθμιση τῶν προεδρικῶν ἐξουσιῶν ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς συναίνεσης ποὺ μποροῦν καταχρῆν νὰ ἐξασφαλίσουν, διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ξεχωρίζουν δύο ἐξουσίες ποὺ μοιάζουν κατεξοχὴν δημοκρατικές: ἡ προκήρυξη δημοψηφίσματος καὶ ἡ διάλυση τῆς Βουλῆς, ἰδίως ἂν ὁρίσκεται σὲ κτροφυὴ δυσαρμονίαι μὲ τὸ λαϊκὸ αἴσθημα. Πραγματικὰ, φαίνεται δύσκολο, ἀν ὄχι ἀδύνατο, ν' ἀμφισθητηθεῖ ὁ θεαματικὰ δημοκρατικὸς χαρακτῆρας μιᾶς ἄμεσης προσφυγῆς στὴ λαϊκὴ κυριαρχία, εἴτε μὲ δημοψήφισμα, εἴτε μὲ δουλεμπτικὲς ἐκλογές. Καὶ στὰ δύο αὐτὰ σημεῖα ἄλλωστε εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ ἀντιρρήσεις τῆς Ἀντιπολιτευσῆς ἀκολογοῦν ἀσθενεῖς κι ἀδέδειες κατὰ τὴ συζήτηση τοῦ Συντάγματος, πρὶν πέντε χρόνια. Ἀπὸ τότε, ὅπως τονίστηκε καὶ πιὸ πρὶν, ἡ Ἀντιπολίτευση ἔκανε ὅτι μποροῦσε γιὰ νὰ συμβάλει ἀποτελεσματικὰ στὴν οὐσιαστικὴ νομιμοποίηση τῶν δύο συγκεκριμένων ἐξουσιῶν δικαιωμάτων, ποὺ σήμερα τὰ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἐξασφαλισμένη.

Ἡ εἰδωλικὴ εἰκόνα τῆς ἄμεσης προσφυγῆς στὸ Λαὸ χρησιμοποιεῖ ὁι μόνο γιὰ τὴ νομιμοποίηση τῶν δύο συγκεκριμένων προεδρικῶν ἐξουσιῶν (δημοψηφίσματος καὶ διάλυσης), ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν καθησυχαστικὴ ἀνάδυση ἐμφάνισή τους. Σύμφωνα μὲ ὁρισμένες ἀναλύσεις, δὲν εἶναι νοστὸ νὰ θεωρεῖται ἐπτερεξοσεῖς, ἀφοῦ τὸ μόνο ποὺ κάνει ὁ Πρόεδρος ἀν ὑπάρχει διαφωνία μὲ τὴν Κυβέρνηση, εἶναι νὰ προκαλέσει τὴ λαϊκὴ ἐτυμηγορία ἢ καλύτερα διαιτησία. Ἂν μὰ λιστα τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀρνητικὸ γιὰ τὸν ἴδιο, θὰ ἀνεγκαστεῖ εἴτε νὰ ὑποταγεῖ εἴτε καὶ νὰ παραιτηθεῖ. Ἡ συλλογιστικὴ ὅμως αὐτὴ θεμελιώνεται σὲ μιὰ εἰκόνα ἰσοτιμίας Προέδρου καὶ Κυβέρνησης μποοστὰ σὰ ἕνα Κυβέρνηση, ποὺ εἶναι ἐντελῶς παραπλανητική, ὅπως γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς ἀποτελεσμάτων.

Ἡ ἐπτλογή ἀπὸ τὸν Πρόεδρο, τῆς καταλλήλης στιγμῆς καὶ ἀφορμῆς ἀποτελεῖ τὴν κρίσιμη καὶ αὐτονόητη προϋπόθεση γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ νομιμοποίηση κάθε συγκεκριμένης ἐπεμβασῆς του στὴν πολιτικὴ ζωή. Πουθενὰ ὅμως δὲν φαίνεται τόσο καθαρὰ ἡ κρίσιμη καὶ ποαγματικὰ καταλυτικὴ σημασία τῆς ὅσο στὶς περιπτώσεις προσφυγῆς στὸ Λαὸ καὶ ἰδίως στὴν περίπτωση διάλυσης τῆς Βουλῆς ποὺ ὑποτίθεται ὅτι δοίσκεται σὲ ἐπτροσφὴ δυσαρμονίας μὲ τὸ ἐλεύθερο αἴσθημα.

Κάθε Βουλὴ ἐκλέγεται γιὰ ὁρισμένη θητεία. Εἶναι ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς στιγμιαίας εἰκόνας τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος ποὺ ἔδωσε τὸ ἐκλογικὸ σύστημα τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν. Ἡ ἐξωθεῖσα αὐτὴ ἀντίφαση βρίσκεται μοραία στὴν καρδιὰ κάθε ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεπερασθεῖ στὰ πλαίσιά του. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀντίφαση ἀναφύεται στὴν ἐπιφάνεια, ὅπως μὲ τὴ συλλογιστικὴ τῆς «παρανοῦς δυσαρμονίας», ἀνοίγουν οἱ ἀσκοὶ τοῦ Αἰόλου καὶ ἡ τρόκαση διάλυση τῆς Βουλῆς μετατρέπεται σὲ φοβερὸ καὶ ἄνοσο πολιτικὸ ἄπλο. Γιατὶ εἶναι δεδαιο ὅτι ἡ δοιστικότητα τῆς Βουλῆς καὶ προαντὸς τῆς Κυβέρνησης γνωοίζει μετὰ τὴν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν ἀδιάκοπες καὶ κάποτε ἐξαιρετικὰ ἀπότομες διακυμάνσεις. Διαλέγονται τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ δημοκρατία αὐτὴ θὰ δρίσκεται, γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο, σὲ κρίσιμα χαμηλὰ σημεῖο, ὁ Πρόεδρος θὰ εἶναι σὲ θέση, διαλύοντας τὴ Βουλή, νὰ τσακίσει μιὰ Κυβέρνηση μὲ τὴν ὁποία θὰ διαφωνεῖ. Δὲν θὰ λείπουν δεδαίως οἱ πολιτικοὶ κίνδυνοι μιᾶς κακῆς ἐκτίμησης ἀπὸ τὸ μέρος του. Θὰ εἶναι ὅμως σὲ θέση νὰ τοὺς περιορίσει σὲ ἀνεκτὰ πλαίσια, ἀξιοποιώντας τὶς δυνατότητες τῶν σφυγμομετρικῶν καὶ προπαντὸς τὴν ἀπὸ ἐπίσημης σφυγμομέτρησης: ἐνὸς δημοψηφίσματος γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ ἴδιος πάλι θὰ δοιλεύει τὴν κατάλληλότερη στιγμὴ, ἀφορμὴ καὶ ἐρώτηση.

Καταλήγει κανεὶς τελικὰ σὲ ἕνα ἐλάχιστα καθησυχαστικὸ συμπέρασμα: οἱ ποὶ σοβαρὲς, ἀποτελεσματικὲς καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπιφοβὲς προεδρικὲς ἐξουσίες εἶναι ἀκριδῶς αὐτὲς ποὺ μοιάζουν κατεξοχὴν δημοκρατικὲς καὶ ποὺ ἔχουν ἤδη οὐσιαστικὴ νομιμοποίησή, μὲ τὴν ἀπαραίτητη συμβολὴ τῆς σημερινῆς Ἀντιπολιτευσῆς. Δὲν μένει παρὰ νὰ ἔρθει ἡ κατάλληλη στιγμή.

Τοῦ
Γ.Θ.ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΥ